

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС СУЧАСНОГО ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ

В. М. Зуєв

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут», Київ, Україна
zuev@inet.ua*

У вітчизняній соціально-філософській традиції дотепер узвичаєний переважно лінійний підхід до членування суспільства. Проте наявні в глобалізованому світі соціальні взаємодії є досить різногранними. Тому сучасний технологічний дискурс історії розгортається з огляду на увиразнення лінійного та нелінійного типів її розвитку. Гегелівський логоцентризм призвів до визнання узasadниченої розумом субстанційності історії і вмотивування цілісності історичного піднесення та його доцільності. У марксистському матеріалістичному розумінні історії остання постала пронизаним дійсним духом свободи неминучим прогресом людства. Отож, які б аргументи не наводили критики лінійного розвитку історії, концептуально цей підхід до її зображення залишається досить привабливим. Але в глобалізованому світі лінійний історичний поступ сприймається лише як одна із специфічних соціальних технологій розгортання техногенної цивілізації. Як наслідок, у сучасному технологічному дискурсі розвиток історії визначається не тільки з позицій техногенності, але й різними соціокультурними чинниками та процесами.

Під цим оглядом соціальна технологія в одній площині постає діяльністю, в межах якої створюються нововведення і здійснюється своєрідне «управління розвитком» у його цивілізаційному спрямуванні. А в другій – зображується як соціокультурна сфера, особливості й еволюція якої зумовлюються різними глобальними чинниками: культурними схемами і картинами світу, соціальними інститутами, цінностями й інсталяціями сучасної особистості тощо. Такі погляди на соціальну технологію нині доведено до розгортання її істотних атестацій через виявлення і використання потенціалу соціальної системи, «людського ресурсу» відповідно до цілей та сенсу людського буття на підставі методів, процедур, операцій, прийомів соціальної дії суб'єктів історичного процесу.

Ключові слова: соціальні технології, технологічний дискурс, лінійний розвиток, нелінійний розвиток.

TECHNOLOGICAL DISCOURSE OF MODERN HISTORICAL DEVELOPMENT

V. Zuev

*National Technical University of Ukraine
«Kyiv Polytechnic Institute», Kyiv, Ukraine
zuev@inet.ua*

It's generally accepted to have a mainly linear approach to the differentiation of society in the domestic social philosophical tradition. However, social co-operations present in the globalized world are quite different themselves. Thus, modern technological discourse of history works upon its linear and nonlinear types of development. Hegel's logocentralisation led to the recognition of substation history determined by the mind and motivation of integrity of historical presentation and his expediency. In Marxist materialistic understanding of history, the latter appeared pierced by the actual spirit of freedom and inevitable progress of humanity. Therefore, whatever arguments the critics of linear development of history have, conceptually this image remains attractive enough. However in the globalized world, linear historical advancement is perceived only as one of specific social technologies of development of technogenic civilization. As a result, in modern technological discourse, development of history is determined not only from positions of technogenic but also by different sociocultural factors and processes.

Under this view, social technology appears as an activity within the limits of when innovations are created and an original «management of development» in the aspiration of civilization. On the other hand, it's represented as a sociocultural sphere, with features and evolution predetermined by different global factors: cultural charts and world reviews, social institutes, values and installations of modern personality, etc. Such views on social technology are presently brought to the development of its substantial attestations through an exposure and use of potential of society, «human resource»

in accordance with aims and sense of human life on the basis of methods, procedures, operations, receptions of social action of subjects of historical process.

Keywords: social technologies, technological discourse, linear development, nonlinear development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Виокремлення періодизуючих концептів суспільного розвитку і їх змістовних атестацій перетинається з усталеним дотепер «сферним» підходом до використання соціальних технологій. Такий підхід сприяє увиразненню різних технологій розгортання економічного, соціального, політичного, духовного розвитку суспільства. Однак у вітчизняній філософії склалися розбіжні погляди на соціум як систему суспільного співжиття людей. Ці розбіжності дають можливість відтінити наявні сфери суспільного буття – матеріально-економічну, соціально-політичну, культурно-побутову тощо, а отже, й адекватні щодо них соціальні технології розвитку. Водночас узвичаєний у соціально-філософській традиції «сферний» підхід до членування суспільства хоча й не позбавлений сенсу, проте не є єдино можливим. Наприклад, за Т. Парсонсом, соціальна система складається з чотирьох елементів – технологічного, менеджерального, індустріального і соціального, а також засадничих функціональних полів – інтеграції, відтворення зразка, ціледосягнення та адаптації [14, 502–503]. Н. Луман фундаментальними структурними компонентами суспільства вважає такі функціональні підсистеми як господарство, політику, виховання, релігію і мистецтво [11, 92–93]. Але оскільки сьогодні найбільш ґрунтовними напрямками дослідження соціальних технологій суспільного розвитку можна вважати науковий і філософський, звернемо увагу саме на ці спрямування сучасного технологічного дискурсу історії. Зокрема, вивчення історичного розвитку суспільства свідчить про наявність двох основних типів соціальних технологій його поступу – лінійного, або формаційного та нелінійного, тобто цивілізаційного. Заразом використання різних соціальних технологій дослідження поступу історії також демонструє, що обидва напрями обґрунтування її розвитку можуть бути об'єднані в одноцілість без порушення їх розмаїття. Адже історична хода людства засвідчила, що лінійний і нелінійний типи поступу різних суспільств не суперечать один одному. Крім того, наявні в глобалізованому світі контакти між сучасними суспільствами виявляються досить різногранними.

Побіжно необхідно застерегти, що ці напрями різні настільки, що насправді виявляються протилежними, а не такими, які безпосередньо доповнюють один одного. Тому було б відвертим спрощенням багатовимірного філософського дискурсу трактувати розгортання в ньому лінійної і нелінійної філософії історії як зміну «класичного» лінійного типу філософування нелінійним «посткласичним» у формі одноцілого ланцюга або єдиного потоку досягнення історичних подій, зламів та поворотів. Але узалежнення, так само як і розрізнення, лінійного та нелінійного типів соціальних технологій розвитку історії необхідне з огляду не лише на єдність і різногранність історії людства. Такий підхід дозволяє зафіксувати щось істотне в сучасному філософському дискурсі, у формуванні якого значний внесок зробили незалежно від їх свідомих намірів речники і лінійної, і нелінійної філософії історії.

Зокрема, представники лінійного тлумачення розвитку історії відтворювали її ходу як поступальне піднесення, перехід суспільства від первісних до сучасних, досконаліших форм життя [4; 5; 7; 8; 12; 19]. Проте таке тлумачення історичного прогресу не враховувало випадковості в історичному поступі людства й усе багатство і розмаїття його історії. Крім того, в лінійній філософії історії не вироблені критерії для порівняння минулого та сучасного станів суспільства. Але, незважаючи на недоліки, ця концепція була досить популярною доти, доки вважалося, що людство живе за однаковими правилами і законами. Однак подібна думка була розвіяна завдяки дослідженням виразників нелінійного погляду на розгортання історії, у творчості яких вона поставала як розвиток локальних суспільств, або в іншій термінології – культурних організмів, цивілізацій тощо [1–3; 17; 18; 20; 23; 24; 26].

РЕЗУЛЬТАТИ ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ

Яскравий приклад лінійного розвитку історії – геґелівська раціоналістична концепція філософії історії як історично перша оцінка технологічності прогресу історії людства. «...Всесвітньо-історична хода здійснювалася розумно, – вважав Г. Геґель. – Це переконання і розуміння є передумовою щодо історії як такої загалом; у власне філософії це не є передумовою. Шляхом умоглядного пізнання в ній обґрунтовується, що розум – ...не тільки субстанція, але й нескінченна могутність; він є для самого себе нескінченним змістом усього природного і духовного життя, так само як і нескінченною формою, – проявом цього її змісту» [4, 64]. У системі геґелів-

ського абсолютного ідеалізму ця субстанція проходить стадію чистого мислення, вільно відчує себе у формі «поняття» у власне інобуття, в природу і, нарешті, породивши мислячий дух у формах «суб'єктивного», «об'єктивного» і «абсолютного» духу, на шаблі останнього здобуває всеосяжне і завершене знання самої себе. Кожна із зазначених сходинок потрібна для здійснення цілісності ходи. В систематичній, логічній конструкції об'єктивного духу всесвітня історія запроваджена Гегелем як завершення системи об'єктивного духу, за якою відбувається перехід до духу абсолютного. «Дух лише як дух – порожнє уявлення, він повинен мати реальність, наявне буття, має бути для себе об'єктивним, предметним,» – зазначає філософ [4, 399–400]. Таку об'єктивну предметність духу філософ убачає в наявному громадянському бутті як царині об'єктивування духу. Щодо природи, яка виявляється зовнішньо покладеною стосовно духу, то вона – чужий стосовно нього спосіб буття. Відтак дух, або «поняття» розгортається у природі, але остання не розвивається в часі й не має історії. Природа підпорядкована просторовому принципу, її форми однопорядкові, співіснують у просторі. Проте в «об'єктивному дусі», тобто в історії дух, навпаки, повертається до самого себе з чужої щодо нього природи; він є процесом, і його стихія – час. Дух утілює себе в остаточних, тимчасових, скороминущих формах об'єктивування, розвивається в часі, залишаючи колишні форми позаду себе, і в нього є історія. З огляду на це Гегель не обмежується суто логічною конструкцією філософії духу, а вибудовує філософію його історії в часовому вимірі: всесвітню історію об'єктивного духу та історію мистецтва, релігії і філософії. Предмет гегелівської філософії всесвітньої історії – здійснення свободи в наявному бутті та пізнання духом власної свободи, або «ідея свободи». Отже, світовий дух в історії не робить нічого іншого, як тільки пізнає себе у власній свободі. Але об'єктивування в історичних формах потрібне, оскільки дух не може пізнати себе, не втілюючись в «предмет» пізнання, не об'єктивуючись себе в наявному бутті. Послідовне здійснення в часі форм і ступенів свободи духу – необхідна умова його самопізнання. Тому в Гегеля «предмет «Філософії права» і «Філософії історії» однаковий, в обох випадках – це «ідея свободи», або, що те саме, поняття свободи в його здійсненні, але з'являється ця «ідея свободи» в різних формах: в систематичній та в історичній. Як у «Філософії права» Гегель супроводжував таке розуміння її предмета іншим формулюванням, згідно з яким предмет цей, – «ідея права», так і в «Філософії історії» предмет її – «ідея історії», поняття всесвітньої історії в його втіленні, тотожність поняття і об'єктивності» [15, 17].

Отже, філософія історії Гегеля ґрунтується на історицизмі й має дві фундаментальні підстави – визнання узагальненої розумом субстанційності історії та вмотивування цілісності історичного розвитку і його доцільності. Як наслідок, усесвітня історія постає пронизаною духом свободи.

Принцип історицизму був успадкований марксистською філософією, проте його розуміння зазнало значних змін, які торкнулися передусім переорієнтації на матеріалістичне розуміння історії та суспільства. Замінивши термін «історицизм» на поняття історизму, марксизм обґрунтував погляд на соціальну дійсність як таку, що змінюється в часі, прогресує. Але представники різних філософських шкіл, зокрема неокантіанства, екзистенціалізму, прагматизму, неопозитивізму частково або повністю заперечують принцип історизму. Обґрутовуючи його неспроможність, К. Поппер застерігав, що «віра в історичну необхідність є відвертим забобоном і неможливо передбачити ходу людської історії... науковими методами», а отже, «історицизм – це злидений метод, який не породжує результатів» [16, 49]. Як обґрунтування власної позиції філософ наводив наступні аргументи: 1) хода історії людства значною мірою залежить від зростання наукового знання; 2) людина не може передбачити, яким буде зростання наукового знання; 3) тому неможливо спрогнозувати поступ історії; 4) а відтак треба відхилити спроможність теоретичної історії. Тому Поппер уважав, що прогресувати може лише людина, захищаючи, наприклад, демократичні інститути, від яких залежить її свобода.

Проте, які б докази неспроможності історичного прогресу не наводилися критиками «історицизму», схема лінійного розвитку історії концептуально дотепер залишається досить привабливою. Останню не може скомпроментувати навіть гостра суперечність між прихильниками історичних законів, сенсу історії і тими, хто заперечує їх притаманність історичному розвитку. Наявність такої суперечності пояснюється тим, що історія розгортається в різний соціальний час, у розбіжних культурах і цивілізаціях, на різних шаблях піднесення техніки та продуктивних сил кожного суспільства. Крім того, для будь-якого соціуму притаманні різні ієрархії цінностей, розбіжні релігії, ідеології, ментальність тощо. Але історичний розвиток одночасно має об'єктивну природу, оскільки життя людей ґрунтується на необхідності задоволення наявних об'єктивних потреб та інтересів. Тому, на якому б рівні розвитку не перебувало суспільство, йому доводиться з необхідністю приділяти значну увагу матеріальному виробництву. Це виробництво здійснюється на певному, успадкованому від попереднього суспільства рівні розвитку продуктивних сил. Отже, об'єктивність історичного процесу безпосередньо узалежнена з матеріальними засадами

життєдіяльності людей, з їх потребами та інтересами, які вони мають обов'язково задовольняти. Відтак історія виявляється не завершеною, вона не має кінця. А тому, за К. Марксом, прогрес як зростання продуктивних сил суспільства і зміна суспільно-економічних формацій неминуче призведе до комунізму, бо це об'єктивна закономірність розвитку суспільства. Отож, кожен індивід повинен сприяти реалізації цієї історичної неминучості, наближати перемогу комунізму, який перетворюється під цим оглядом на деяку безумовну цінність, норму, імператив, з яким має бути узгоджена поведінка не тільки окремої людини, але й різних соціальних спільнот.

Лінійний підхід до розвитку історії людства виявився одночасно й специфічною соціальною технологією, в якій було спроектовано й запрограмовано прогрес техногенної цивілізації. Спроба запровадження такої технології в XX столітті в умовах існування того або того окремого суспільства не відповідала ні концептуальним засадам марксизму, ні тим більше реальному поступу кожної соціальної спільноти. Тим не менше, не лише прихильники Геґеля і Маркса, але й інші поборники прогресу й досі пов'язують розвиток людства з його промисловим піднесенням, не звертаючи уваги на те, що лінійна періодизація історичного поступу вибудовується на засадах детермінізму і виявляється зручною та доступною завдяки можливості безпосереднього переходу від причини до наслідку. Поєднуючись із своєрідною атомізацією часу, вона розчленовує історичну реальність, надає їй специфічної субординації, іноді перетворюючи масив фактів у низку майстерно зістиканих частин. Як застерігає М. Шильман, зазвичай історичний матеріал членується на періоди, оскільки еволюції необхідний момент уривчастості, дискретності та безповоротності в остаточній тривалості. Але адекватним віддзеркаленням подібного розчленовування може бути тільки безоб'єктна, «позбавлена опори» періодизація, яка не сприяє пропедетичним настановам дослідника. Тому гіпотетичний сенс історії знищується з огляду на те, як філософія все більше потребує чогось позачасового, щоб надати тимчасовому історичному процесу об'єктивного сенсу. Що ж до комплексної обумовленості історичних феноменів, то вона, з одного боку, не суперечить можливості побудови такої моделі розвитку цивілізації, в якій процеси зводяться до якогось спільного тлумачення, а з другого, – створює неабиякі складнощі при роботі з фактами [22, 12].

Отож, у XX столітті доволі поширеним виявився погляд на варіативну, нелінійну форму розвитку історії. Завдяки цьому в сучасній філософії узвичаївся поділ історії не лише на окремі стадії, фази, але й на її незалежні ланцюгові періоди розвитку – «традиційну – сучасну – постсучасну», «доіндустріальну – індустріальну – постіндустріальну» тощо. Як наслідок, цивілізація постає певним історичним утворенням, відгалуженням історичного розвитку, сукупністю культур і соціумів, об'єднаних спільними ознаками. На відміну від представників лінійної типології історії, опертої на економічні структури та певні виробничі відносини, речники нелінійної періодизації історичного розвитку намагаються врахувати сукупність різних форм життєдіяльності суспільства – матеріально-економічної, політичної, культурної, моральної тощо. З цього погляду цивілізація виявляється одночасно узасадниченою і економічним базисом, і сукупністю культурних зразків, релігійних вірувань, ціннісних орієнтирів, моральних настанов та ін. Своєю чергою типи цивілізацій постають більш глобальними і сталими утвореннями, ніж типи суспільно-економічних формацій. Водночас у межах одного типу цивілізації можливі формаційні відмінності. Крім того, розвиток цивілізації вважається більш потужним, значущим, довготривалим процесом, ніж зміна формацій. А кожному типу цивілізації притаманні власні визначальні чинники розвитку, окремий механізм детермінації. З огляду на сучасні мегатренди перерозподілу світового порядку суспільного розвитку, «сьогодні можна визначити за географічно-континентальними та культурно-ментальними критеріями наступні вісім цивілізацій:

- 1) Північно-Американсько-Австралійсько-Новозеландську (західна);
- 2) Південно-Американську (латиноамериканська);
- 3) Західно-Центрально-Європейську (європейська);
- 4) Східно-Європейсько-Північно-Азійську (євразійська або російсько-сибірська);
- 5) Південно-Східно-Азійську (китайсько-японська або далекосхідна);
- 6) Південно-Азійську (індійська);
- 7) Північно-Африкансько-Передньо-Центрально-Азійську (ісламська);
- 8) Центрально-Південно-Африканську (африканська).

Хоча за класифікацією Гантінґтона США та Західна Європа належать до єдиної Західної цивілізації, слід усвідомлювати їх континентальні особливості, насамперед у галузі культури. Тут Європа має значно багатшу і різноманітнішу історичну спадщину. Та й далеко не всі так звані «західні» цінності виявились придатними для європейської культури, яка дедалі більше відштовхує їх від тіла своєї цивілізації» [10, 238–239]. Отож, не дивно, що розуміння українським суспільством неоднозначності євроінтеграційного процесу призвело до провалу радикальних спроб лібералізації економіки із ставкою на імітацію американських або американізованих форм життєдіяльності. «Відчутною стала й тенденція до відторгнення «вестернізованих» форм масо-

вої культури, соціокультурних норм і духовних настанов широкими верствами української громадськості. Поляризована західними радниками думка про потрібність радикальних реформ для досягнення гарантованого успіху не була підтверджена практикою. Не рідко такий радикалізм наражався на нездатність суб'єктів економічного життя швидко адаптуватися до форсованих змін, обертався своєю кризою адаптації, нездатністю забезпечити стабільність розвитку на нових засадах. Першими жертвами кризи адаптації виступали якраз складні виробничі і науково-технічні системи, а також наявний в Україні значний гуманітарний капітал. А це, в свою чергу, викликало інстинктивне відторгнення як політики інтенсивних реформ, так і культурних цивілізаційних засад Заходу» [9, 459].

Тому недаремно нині європейський вибір України сприймається в суспільстві із застереженнями щодо збереження суверенітету в політико-економічній і духовній сферах, оскільки це сприяє державній безпеці, політичній стабільності, економічному розвитку, інтелектуальному прогресу. Ще на початку нового тисячоліття метою євроінтеграції наша держава визначила зміцнення стабільності політичної системи та її інститутів, модернізацію і забезпечення прозорості національного законодавства, поглиблення демократичної культури та верховенства права, а також зміцнення національної безпеки. Соціальні вигоди такої інтеграції вбачалися у підвищенні рівня життя і добробуту, наближенні їх до високих європейських стандартів, поліпшенні системи освіти, охорони здоров'я, якості інформації, стану довкілля. Однак вже тоді було зрозуміло, що інтеграція України в європейській економічній та соціальній простір можлива лише за умови зростання національної економіки [25, 47].

Водночас сьогодні той самий економічний чинник значною мірою спрямовує інтеграційні погляди частини українців на схід – на євразійську, або російсько-сибірську цивілізацію. У цьому випадку активно спрацьовує зовнішньополітична ідеологема про те, що Росія – це стратегічний партнер України, яка «часто-густо «у підтексті» замінюється міфологічним образом Росії – «старшого брата», який активно функціонував у радянську добу, має давню історію і потребує докладного вивчення... Більшою чи меншою мірою ця ідеологема пов'язує майбутнє України з північно-східним сусідом, що не знаходить підтримки у певній частині українського суспільства. Це й обумовлює специфічну роль такої ідеологеми у процесі суспільної ідейно-семантичної інтеграції» [21, 53].

Проте з огляду на наведену вище класифікацію сучасних типів цивілізації місце України в новочасному історичному розвитку людства є доволі неоднозначним. З одного боку, зближення України з Європейським Союзом здається безсумнівним пріоритетним напрямом її поступового входження в глобалізований світ. А з другого – усвідомлення необхідності кардинальних змін в усіх сферах життя на початку XXI століття зумовлює особливості геостратегії України у постбіполярному світі. Адже її істотною складовою частиною є українсько-російські відносини, котрі спричиняють значний вплив на загальну геополітичну та геоекономічну ситуацію в країні. В методологічній площині, як наголошують Л. Губернський, В. Андрущенко і М. Михальченко, «для України найбільш нагальним є аспект орієнтаційний, причому це поняття слід розуміти як синтетично-інтегративне. Воно утримує в собі і геополітичні посягання, і ціннісні мотивації, і ставлення до своєї історичної долі, і ще низку параметрів... Орієнтація є розширеним трактуванням самоідентифікації, котра занадто консервативна в сенсі смислового навантаження, чим суттєво скоує творчий потенціал аналітичного і синтетичного підходів. Очевидною перевагою розгляду самоідентифікаційної проблематики під кутом зору орієнталістики є уникнення жорстких вимог щодо міри ідентичності світоглядних, геополітичних, аксіологічних потягів» [6, 325].

Сьогодні наявна методологія дослідження впровадження соціальних технологій також дозволяє переглянути узвичаєні концепції суспільного розвитку і знайти нові аналітичні підходи до оцінки історичних подій. Однією з таких доктрин є дифузійнізм – концепція історії Ф. Гребнера, з погляду якого схожі явища в культурі різних народів пояснюються походженням цих явищ з одного осердя. Послідовники Гребнера вважають, що найбільш важливі елементи культури з'являються лише внаслідок фундаментальних відкриттів, які дозволяють розширити екологічну нішу етносу. Це можуть бути відкриття в галузі виробництва їжі, нової зброї, використання новітніх технологій тощо. «Ефект цих відкриттів такий, що вони дають народів-першовідкривачеві вирішальну перевагу перед іншими народами. Використовуючи ці переваги, народ, обраний богом, починає розселятися з місць свого проживання, захоплювати і освоювати нові території. Колишні мешканці цих територій або винищуються, або витісняються прибульцями, або підкоряються їм і переймають їх культуру. Народи, що знаходяться перед фронтом наступу, своєю чергою прагнуть перейняти зброю прибульців, відбувається дифузія фундаментальних елементів культури, вони поширюються на всі боки, окреслюючи культурне коло, галузь розповсюдження того або того фундаментального відкриття.

Отже, культурно-історична школа зображає історію як динамічну картину поширення культурних кругів, які породжуються фундаментальними відкриттями, що відбуваються в різних

країнах. По суті, йдеться про *технологічні інтерпретації* історичного процесу, про те що історичні події визначаються не чим іншим, як розвитком техніки і технології, а надто *військової техніки*» [13].

Незважаючи на неоднозначне та здебільшого критичне сприйняття в сучасному технологічному дискурсі, концепція культурних кругів має й певні позитивні риси. З одного боку, зазначене вчення може виявитися дієвим знаряддям для реконструкції не тільки реалій минулого, але й для знаходження витоків культурних взаємозв'язків і взаємовпливів та тих соціальних технологій, які сприяли соціальному прогресу або, навпаки, гальмували його. А з другого – для істориків така технологічна інтерпретація історичного розвитку є методологічною засадою філософського осмислення подій та осягнення сутності соціальних процесів у сучасному глобалізованому світі.

ВИСНОВКИ

Отже, як і лінійний підхід до розвитку історії її нелінійна концептуалізація так само сприяла розумінню історичного процесу крізь призму його технологічного поступу. Водночас у різних концепціях нелінійної історії розуміння технології було доведене до її усвідомлення як соціальної технології – сукупності принципів і методів, що створюють особливу «техносферу», стан якої визначається не тільки з позицій техногенності, але й різними соціокультурними чинниками та процесами. Під цим оглядом соціальна технологія в одній площині постає діяльністю, в межах якої створюються нововведення і здійснюється своєрідне «управління розвитком» у його цивілізаційному спрямуванні. А в другій – технологія зображається як соціокультурна сфера, особливості й еволюція якої зумовлюються різними глобальними чинниками – культурними схемами і картинами світу, соціальними інститутами, цінностями й інсталяціями сучасної особистості та ін. Такі погляди на технологію нині доведено до розгортання її істотних атестацій через виявлення і використання потенціалу соціальної системи, «людського ресурсу» відповідно до цілей та сенсу людського буття на підставі методів, процедур, операцій, прийомів соціальної дії суб'єктів історичного процесу і соціальних інститутів загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блок М. Апология истории, или Ремесло историка / М. Блок. – М. : Наука, 1986. – 256 с.
2. Бэбби Ф. Культура и история : пролегомены к сравнительному изучению цивилизаций / Ф. Бэбби. – М. : Эксмо, 2006. – 345 с.
3. Вико Дж. Основания новой науки об общей природе наций / Дж. Вико. – К. : REFL-book, 1994. – 637 с.
4. Гегель Г. В. Ф. Лекции по философии истории / Г. В. Ф. Гегель. – М. : Наука, 2000. – С. 57-480.
5. Гердер И.Г. Идеи к философии истории человечества / И.Г. Гердер. – М. : Наука, 1977. – 703 с.
6. Губерський Л. Культура. Ідеологія. Особистість : Методолого-світогляд. аналіз / Л. Губерський, В. Андрущенко, М. Михальченко. – К. : Знання України, 2002. – 580 с.
7. Кант И. Трактаты и письма / И. Кант. – М. : Наука, 1980. – 712 с.
8. Кондорсе Ж. А. Эскиз исторической картины прогресса человеческого разума / Ж. А. Кондорсе. – М. : Изд-во ГПИБ, 2010. – 232 с.
9. Кремень В. Україна : проблеми самоорганізації : В 2 т. / В. Кремень, Д. Табачник, В. Ткаченко. – К. : Промінь, 2003. – Т. 2. Десятиріччя суспільної трансформації. – 464 с.
10. Кузьменко В. П. Мегатренди людського розвитку в розбудові нового світового порядку цивілізацій та місце в ньому України і Росії / В. П. Кузьменко // Стратегічна панорама. – 2000. – № 1–2. – С. 224–241.
11. Луман Н. Теория общества // Теория общества. Сборник / Н. Луман. Вступ. статья, сост. и общая ред. А.Ф. Филиппова. – М. : КАНОН-пресс-Ц, 1999. – С. 79–96.
12. Маркс К. До критики політичної економії : Передмова / К. Маркс // Маркс К., Енгельс Ф. Твори. – Т. 13. – К. : Політвидав України, 1959. – С.5–9.
13. Нефедов С. Технологическая интерпретация новой истории России [Электронный ресурс] : Библиотека Гумер / С. Нефедов, В. Запарий, Б. Личман. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Article/Nefed_TehIst.php
14. Парсонс Т. Понятие общества : компоненты и их взаимоотношения / Т. Парсонс // Американская социологическая мысль. – М. : Прогресс, 1996. – С.502–503.
15. Перов Ю. В. Философия истории Гегеля : От субстанции к историчности / Ю. В. Перов, К. А. Сергеев // Гегель Г. В. Ф. Лекции по философии истории. – М. : Наука, 2000. – С. 3–55.
16. Поппер К. Ницета историцизма / К. Поппер // Вопросы философии. – 1992. – № 8. – С. 49–79.

17. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії / Арнольд Дж. Тойнбі. – К. : Основи, 1995. – Т. 1. – 614 с.
18. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії / Арнольд Дж. Тойнбі. – К. : Основи, 1995. – Т. 2. – 406 с.
19. Тюрго А. Избранные философские произведения / А. Тюрго. – М. : Либроком, 2011. – 204 с.
20. Февр Л. Бои за историю / Л. Февр. – М. : Наука, 1991. – 629 с.
21. Цаплина І. Образ майбутнього в загальнонаціональній ідеології і питання інтеграційної моделі для України / І. Цаплина // Молода нація. – 2003. – № 4 (29). – С. 51–53.
22. Шильман М. Такты истории как элементы структуры исторических процессов / М. Шильман // Такты истории. – Х. : Изд-во ХГАДТУ, 1998. – 188 с.
23. Шпенглер О. Закат Европы. В двух томах / О. Шпенглер. – М. : Мысль, 1998. – Т.1. – 671 с.
24. Эйзенштадт Ш. Революция и преобразование обществ. Сравнительное изучение цивилизаций. / Ш. Эйзенштадт. – М. : Аспект Пресс, 1999. – 416 с.
25. Юнко М. Новий кордон об'єднаної Європи та майбутнє України / М. Юнко // Молода нація. – 2003. – № 4 (29). – С. 45–50.
26. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс. – М. : Республика, 1994. – 527 с.

REFERENCES

1. Blok, M. (1986) Apologija istorii, ili Remeslo istorika. Moskva : Nauka.
2. Bjegebi, F. (2006) Kul'tura i istorija : prolegomeny k sravnitel'nomu izucheniju civilizacij. Moskva : Jeksmo.
3. Viko, Dzh. (1994) Osnovaniya novej nauki ob obshhej prirode nacij. Kiev : REFL-book.
4. Gegel', G. V. F. (2000) Lekcii po filosofii istorii. Moskva : Nauka, 57–480.
5. Gerder, I.G. (1977) Idei k filosofii istorii chelovechestva. Moskva : Nauka.
6. Gubers'kyj, L., Andrushhenko, V., Myhal'chenko, M. (2002) Kul'tura. Ideologija. Osobystist' : Metodologo-svitogljad. analiz. Kyi'v : Znannja Ukrai'ny.
7. Kant, I. (1980) Traktaty i pis'ma. Moskva : Nauka.
8. Kondorse, Zh. A. (2010) Jeskiz istoricheskoy kartiny progressa chelovecheskogo razuma. Moskva : Izdatel'stvo GPIB.
9. Kremen', V., Tabachnyk, D., Tkachenko V. (2003) Ukrai'na : problemy samoorganizacii' : V 2 tomah. Kyi'v : Promin', Tom 2. Desjatyrichchja suspil'noi' transformacii'.
10. Kuz'menko, V. P. (2000) Megatrendy ljudz'kogo rozvytku v rozbudovi novogo svitovogo porjadku cyvilizacij ta misce v n'omu Ukrai'ny i Rosii'. Strategichna panorama, 1–2, 224–241.
11. Luman, N. (1999) Teorija obshhestva. Teorija obshhestva. Sbornik. Moskva : KANON-press-C, 79–96.
12. Marks, K. (1959) Do krytyky politychnoi' ekonomii' : Peredmov. Marks K., Engel's F. Tvory, T. 13, Kyi'v : Polityvdav Ukrai'ny, 5–9.
13. Nefedov S., Zaparij, V., Lichman B. Tehnologicheskaja interpretacija novej istorii Rossii. Biblioteka Gumer. Access mode : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Article/Nefed_TehIst.php
14. Parsons, T. (1996) Ponjatje obshhestva : komponenty i ih vzaimootnoshenija. Amerikanskaja sociologicheskaja mysl'. Moskva : Progress, 502–503.
15. Perov, Ju. V., Sergeev, K. A. (2000) Filosofija istorii Gegelja : Ot substancii k istorichnosti. Gegel' G. V. F. Lekcii po filosofii istorii. Moskva : Nauka, 3–55.
16. Popper, K. (1992) Nishheta istoricizma. Voprosy filosofii, 8, 49–79.
17. Tojnbi, A. Dzh. (1995) Doslidzhennja istorii'. Kyi'v : Osnovy, T. 1.
18. Tojnbi A. Dzh. (1995) Doslidzhennja istorii'. Kyi'v : Osnovy, T. 2.
19. Tjurgo, A. (2011) Izbrannye filosofskie proizvedenija. Moskva : Librokom.
20. Fevr, L. (1991) Boi za istoriju. Moskva : Nauka.
21. Caplina, I. (2003) Obraz majbutn'ogo v zagal'nonacional'nij ideologii' i pytannja integracijnoi' modeli dlja Ukrai'ny. Moloda nacija, 4 (29), 51–53.
22. Shil'man M. (1998) Takty istorii kak jelementy struktury istoricheskix processov. Takty istorii. Har'kov : Izdatel'stvo HGADTU.
23. Shpengler, O. (1998) Zakat Evropy. V dvuh tomah. Moskva : Mysl', T.1.
24. Jeizenshtadt, Sh. (1999) Revoljucija i preobrazovanie obshhestv. Sravnitel'noe izuchenie civilizacij. Moskva : Aspekt Press.
25. Junko, M. (2003) Novyj kordon ob'jednanoi' Jevropy ta majbutnje Ukrai'ny. Moloda nacija, 4 (29), 45–50.
26. Jaspers, K. (1994) Smysl i naznachenie istorii. Moskva : Respublika.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2015